

reyn, Necef, ts., s. 55; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cen-nât*, II, 78-93, 131; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (Çâphâne-i Şafak), III, 455; Browne, *LHP*, IV, 120, 381-404, 409, 417; L. Lockhard, *The Fall of Safavid Dynasty and the Afghan Occupation of Persia*, Cambridge 1958, s. 3-4, 6; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâîk*, I, 279 vd.; Hânbâbâ, *Fihrist*, I-V, tür.yer.; Muhammed b. Ali el-Erdebîlî el-Garavî, *Câmi'ü'r-ruvât*, Beyrut 1403/1983, II, 78-79; Hüseyin en-Nûrî, *el-Feyzû'l-kudsî fi tercemeti'l'allâme el-Meclisî* (Meclisî, *Biḥârü'l-envâr* içinde), II, 2-199; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1403/1983, III, 147-152; A'yânü's-Şî'a, IX, 182-184; Âgâ Bü-zürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, tür.yer.; Kays Âl-i Kays, *el-İrâniyyûn*, III, 484-512; Ali el-Fâzîl Kâinî en-Necefi, *Mu'cemü mü'ellifi's-Şî'a*, Kum 1405, s. 384; Seyyid Ahmed el-Hüseyinî, *Telâimzetü'l'allâme el-Meclisî*, Kum 1410, tür.yer.; Ali Şeriati, *Ali Şi-asi Safevi Şiasi* (trc. Artinli - Feyzullah), İstanbul 1990, s. 156; Ali b. Ahmed er-Reştî, "Fihrist-i Taşnîfât ve Te'lîfât-ı Mevlânâ Ahmed Muhammed Bâkır Meclisî", *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât*, sy. 38, Tahrân 1341, s. 203-210; Abdul-Hadi Hairî, "Mađjli'si, Mulla Muḥammad Bâkır", *EP* (İng.), V, 1086-1088; E. Kohlberg, "Majlisi", *ERE*, IX, 141-142; Michel M. Mazzaoui, "Majlisi, Muhammed Baqir", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, III, 27-28.

MUSTAFA ÖZ

MECLİSÎ, Muhammed Taki

(محمد تقي المجلسي)

Muhammed Taki b. Maksûd Âli el-Meclisî-i Evvel el-İsfahânî el-Âmilî (ö. 1070/1659)

Şîî âlim ve müellifi.

1003 (1594) yılında İsfahan'da dünyaya geldi. Doğum yerine nisbetle İsfahânî, aile büyüklerinin geldiği bölgeye izâfeten Âmilî diye anılır. İnsanlarla kolay anlaşır çevresinde sohbetler gerçekleştirildiği için Meclisî lakabıyla meşhur olmuş, soyundan gelenler de aynı lakapla zikredilmiştir (Abbas el-Kummî, III, 151). Şîa'nın en hacimli hadis kaynağı *Biḥârü'l-envâr*'ın müellifi oğlu Muhammed el-Bâkır'dan ayrılması için kendisine Meclisî-i Evvel denilmiştir. İlimle meşgul olan bir aileden gelmektedir. Soyu baba tarafından *Hilyetü'l-evliyâ*' adlı eserin müellifi Ebû Nuaym el-İsfahânî'ye, anne tarafından Cebeliâmil'in büyük müctehidlerinden Derviş Muhammed b. Hasan el-Âmilî'ye dayanır.

Meclisî başta Bahâeddin el-Âmilî, Abdullah et-Tüsterî ve İshak el-Esterâbâdî olmak üzere devrin önde gelen âlimlerinden ders aldı. Kısa zamanda tefsir, hadis, fıkıh ve ricâl gibi alanlarda yetişerek dö-

nemin seçkin simalarından biri haline geldi (Hânsârî, II, 120). Hayatını genellikle yetiştirdiği muhitte geçiren Meclisî zaman zaman Kûfe, Meşhed, Kerbelâ gibi Şîa merkezlerine seyahat etti.

İlmî faaliyetleri yanında devlet idarecilerine de yakın olmaya çalışan Meclisî, özellikle Safevî Hükümdarı Şah II. Abbas ile iyi münasebetler kurarak yazdığı eseri ona ithaf etti (aş. bk). Onun kaynaklarda belirtilen en önemli özelliklerden biri İsfahan'da cuma imamlığı vazifesine getirilmiş olmasıdır. Bu görev kendisine hocası Bahâeddin el-Âmilî'nin vefatının ardından verildiğine göre göreve başlama tarihi 1031 (1622) yılından sonra olmalıdır.

Hayatının önemli bölümünü Hz. Peygamber'den ve on iki imamdan nakledilen rivayetleri derlemeye ve eser telifine ayıran Meclisî İsfahan'da vefat etti. Kaynaklarda, çocukları arasında hadis derleme yolunda babasının izini takip eden ve zamanla onu çok aşarak Şîa'nın en büyük hadis külliyyatını meydana getiren Muhammed Bâkır el-Meclisî ile kızlarından Muhammed Sâlih el-Mâzenderânî'nin eşi bilhassa zikredilmektedir (a.g.e., II, 118).

Meclisî tefsir, fıkıh ve tasavvuf gibi ilimlerle meşgul olmuşsa da onun yoğunlaştığı temel alan hadis ilmi olmuştur. Kaynaklarda kendisinden Safevîler döneminde imamlardan nakledilen rivayetleri neşreden ilk âlim olarak söz edilir. Meclisî rivayetleri derlemekle kalmamış, bunların halka yansımalarına da büyük önem vermiştir. Şîa'nın dört temel hadis külliyyatından ikisine dair yazdığı şerhlerle de bunu göstermiştir. Şîî geleneğinde iki ayrı ekol olarak gelişen Ahbârî ve Usûlî ayrımından ilkinde mensup olan Meclisî, Kur'an'ın ancak imamlardan nakledilen rivayetlerle (ahbâr) anlaşılabileceğini, imamların yaşadıkları dönemde olduğu gibi gaybet döneminde de kendilerinden menkul haberlerin yeterli olacağını, aklî istidlâllere dayalı ihtihadlara gerek olmadığını belirtmiştir (Uyar, s. 226). Tasavvufa da ilgi duyan ve *Teşvîku's-sâlikîn* adlı bir eser yazan Meclisî diğer bazı kitaplarında da tasavvufî yorumlara yer vermiş, birtakım menkbe, kerâmet ve rüyalarından söz etmiştir. Onun özellikle *Levâmi*'c adlı eserinde süfî motifler üzerinde durulmaktadır. Ancak tasavvufu sapıklık olarak gören oğlu Muhammed el-Bâkır babasının tasavvuftan uzak olduğunu iddia etmiş, onun görünüşte tasavvufa yakın olma-

sının tasavvufu benimsemesinden değil sülûflüğü daha yakından tanıyıp yanlış taraflarını eleştirme amacından kaynaklandığını ileri sürmüştür (İbn Usfûr el-Bahrânî, s. 60).

Eserleri. 1. *el-Levâmi'ü'l-kudsîyye*. Şîa'nın dört temel hadis külliyyatından biri olan İbn Bâbeveyh Şeyh Sadûk'un *Men lâ yahduru'ül-fakih* adlı eserinin Farsça şerhidir. Meclisî bu çalışmayı Sâhibkürân lakabıyla da anılan Şah Abbas'a ithaf etmiş ve ismini *Levâmi'ü Sâhibkürânî* şeklinde değiştirmiştir (Tahrân 1324, muhtevası ve nüshaları için bk. Âgâ Bü-zürg-i Tahrânî, XVIII, 368-369). 2. *Ravzâtü'l-mütakîn*. Bir önceki eserin Arapça versiyonudur. Meclisî bu şerhte yer yer hadislerin isnad ve sıhhati hakkında da bilgi vermiştir (a.g.e., XI, 302-303). 3. *Hadîkatü'l-müttekîn fi ma'rifeti ahkâmî'd-dîn li'ritikâ'i me'arici'l-yakîn*. Farsça bir risâle olup tahâret, namaz, zekât ve humus, oruç, hac ve ziyaretler olmak üzere beş bölüm halinde düzenlenmiştir (Hindistan 1265). 4. *el-Erba'ûn hadîşen* (İran 1319; a.g.e., I, 413). 5. *İhyâ'ü'l-eḥâdis*. Ebû Ca'fer et-Tûsî'nin *Kütüb-i Erba'a*'dan biri olan *Tehzîbü'l-ahkâm* adlı eserinin şerhidir (a.g.e., I, 307). 6. *Teşvîku's-sâlikîn*. Tasavvufî mahiyette bir eserdir (İran 1311; Tebriz 1333 hş.). 7. *Hükûku'l-vâlideyn*. 1046 (1636) yılında kaleme alınmış küçük hacimli Farsça bir çalışmadır (Abdullah Efendi el-İsfahânî, V, 47). Kaynaklarda bunlardan başka *Kitâbü'r-Raḍâc*, *Kitâb fi'r-ricâl*, *Risâle fi'l-meḳâdir*, *Şerḥ 'alâ hadîsi Hemmâm fi şifâtü'l-mü'min* gibi eserler de Meclisî'ye izâfe edilmektedir (Hânsârî, II, 119-120; Tebrizî, V, 200-201).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Usfûr el-Bahrânî, *Lü'lü'etü'l-Bahreyn* (nşr. M. Sâdik Âl-i Bahrülülûm), Beyrut 1406/1986, s. 60-61; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzû'l-ulemâ' ve ḥiyâzû'l-fuzalâ* (nşr. Ahmed el-Hüseyinî), Kum 1401, V, 47; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât*, II, 118-123; Mirza Muhammed b. Süleyman et-Tünükâbünî, *Kıtaşû'l-ulemâ'*, Tahrân 1396, s. 231-233; Browne, *LHP*, IV, 403-404, 417; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz 1347, V, 198-201; Hânbâbâ, *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Çâpi-yi 'Arabî*, Tahrân 1344 hş., I, 1355; IV, 4406; Âgâ Bü-zürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânifi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, I, 307, 413; VI, 389; XI, 302-303; XIII, 304-305; XVIII, 368-370; A'yânü's-Şî'a, IX, 192-193; Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Beyrut 1403/1983, III, 151; Hossein Modarressi Tabâtabâi, *An Introduction to Shi'i Law*, London 1984, s. 96; Mazlum Uyar, *İmâmîyye Şiâsî'nda Düşünce Ekolleri Ahbârlık*, İstanbul 2000, s. 223-226; Abdul-Hadi Hairî, "Mađjli'si-yi Awwal", *EP* (İng.), V, 1088-1090.

İLYAS ÜZÜM